Dissertatio diaetetica in qua motus polychrestus, delineatur / [Christian Lado].

Contributors

Lado, Christian. Linné, Carl von, 1707-1778. Uppsala universitet.

Publication/Creation

Upsaliae : [publisher not identified], [1763]

Persistent URL

https://wellcomecollection.org/works/af22ktnx

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection 183 Euston Road London NW1 2BE UK T +44 (0)20 7611 8722 E library@wellcomecollection.org https://wellcomecollection.org D. A. G. DISSERTATIO DIÆTETICA IN QUA MOTUS

DELINEATUR, QUAM DELINEATUR, QUAM CONSENT. EXPER. FACULT. MEDICA IN REGIA ACADEMIA UPSALIENSI PRÆSIDE

NOBILISSIMO ATQUE CELEBERRIMO

D:NO DOCT. CAROLO VON LINNE

EQUITE AURATO DE STELLA POLARI S:E R;E M:TIS. ARCHIATRO MEDICIN. ET BOTAN. PRO-FESSORE REG. ET ORD. ACAD. SCIENT. UPSAL. HOLM. PARIS. PETROPOL. BEROL. IMPER. NAT. CUR. BERNENS. LONDIN. ANGLIC. MONSP. TOLOS. ET FLORENT. MEMPRO.

FUBLICE VENTILANDAM MODESTE PROPONIT

CHRISTIANUS LADO, WIBURGENSIS. IN AUDIT. CAROL. MAJ. DIE. XXIII. DECEMB. ANNI MDCCLXIII.

H. A. M. S.

NUDERCIPCIOCIACIDE * ACIACIDE DURADOUDE UPSALIÆ.

Dem Hochedlen und Hochweisen Rats-Herrn der Stadt WIBURG Serrn CHRISTIAN ADRIAN LADO.

Verehrungswürdigster Derr Bater!

ie entzückenden Regungen der Freude, welche mein Herz heute durchdringen, da ich Gelegenheit habe, df: fentlich meine Dankbarkeit gegen SJE, VESTER VULER, für IHRE mir häufig erzeigte Woltaten an den Lag zu legen, diese Regungen, sage ich, laffen sich beffer fus len, als auf dem Papiere abschildern. So weit ich mit meis nen Gedanken in die vergangenen Zeiten gehen kann: Go febe ich ISRE väterliche Sorgfalt auf mein zeitliches und ewiges Wol gerichtet. In Diefer Ubficht haben SIE mich fters mit den nutzlichsten und lerreichsten Bermanungen bes gluckt ; gemiffenhaften und getreuen Lerern anvertraueten SJE die Sorge mir nötigen Anterricht in den Schulwiffen-schaften beizubringen. Go bald S3E Neiaung für die Stu-Dien bei mir verspürten: Go haben G3C feine Roften ges fpart, Dieselben fo wot innerhalb als aufferhalb meines Bas terlandes mir erlernen ju laffen. Ja feitdem ich die Anmut ISRER Gegenwart habe entberen muffen, wie liebreich und rurend find nicht 3.5RE vaterliche Buschriften abgefastt ! Solre

Solte alles dieses nicht ben garrlichsten Eindruck auf mein Findliches Berg machen, und mich zu der ehrfurchtsvolleften Dankbarkeit anfeuern ? Erlouben Oge mir Demnach, 202: REZSER NUZER, durch die Zueignung diefer wenigen Blatter, als Die Erstlinge meiner academischen Urbeit, meine Eindliche Dankbarkeit ju bezeugen. Die Chrfurcht fieher G3C Darum, und schmeichelt fich nit einer gutigen Erhorung.

Der grundtgütige GOEL, der GJE, LEWRESLER VILEN, 3DNE FNUB, meine zartlichgeliebte MUE-LER und JHRE Kinder unendlicher Proben SEJNER unerichopflichen Gute hat iederzeit teilhaftig werden lassen, wolle O3E, BESTEN VUICEN, auch ferner in SEINEN. gnadigen Schutz nemien; ER laffe Das Ziel 35RES uns schötzbaren Lebens weit hinausgesetzt fein, und entferne von IHREN soviel als möglich die Bugelegenheiten des Alters. Diefen Wunsch, so von der größten Berbindlichkeit und Findlichsten Ehrfurcht entsprungen ift, besiegle ich mit ser aufs richtigsten Versicherung, daß ich bis ins Grab verbleibe

Des verehrungswürdigsten herrn Baters

miz heine foreidig übreite indificient lein heben

ei erren voule wand mich includi poffine himiti

fulcers, and a former telescie, and a daid.

-interior (String Wartes Outsens Talk hereits

to there express Diservention differenter

and, bouie itiores porelimment fo maggaces

tin and presente min

cinentari Toleat; illa ramina

MEDING REV ON DA VIV

TTO .

and worder algoening and gehorkamster Son: CHRISTIAN LADO.

unctis licet scientiis aliqua subsit utilitas: utilissima tamen judicatur merito, quæ vitam ac fanitatem confervare nos docet. Quamvis enim hæc tum docendo, tum discendo minus frequentari soleat; illa tamen seposita, vix ac ne vix quidem

pri

nostra persistit felicitas. Partes quidem saluberrimæhujus scientiæ singulæindispensabilem habent usum; sed plures omnino sunt, quam ut angustis dissertationculæ Academicæincludi possint limitibus. Hinc illam tantum Diætæpartem discutiendam suscepi, quæ Motum respicit, cujus ex desectu litterati, opulentiores potissimum & magnates mala sentiunt plurima.

J. N. J. Ş. I.

Motu conservari omnia, veteri docemur proverbio. Totum rerum creatarum systema motu inprimis nititur. Moventur elementa, anisozia, vegetabilia, dum vivunt, omnia. Globus ipfe terraqueus circa folem volvitur. Sol & quæ cetera funt fidera, circa axes fuos perpetuo rotantur motu; primam vero cauffam moventem Creatorem agnofcunt fingula. Sine motu, aquæ flagnantes putrefcunt, aër letiferus, terra mucofa evadit, plantæ torpefcunt, moriuntur animalia. Vita ipfa in motu confiftit. Primum in ovo incubato Corculum obfervatur micans, in actu continuo, dum vita manet, perfeveraturum. Cor fangvinem per omnes corporis partes propellit, pulmones volutantur, motus periftalticus non definit, vafa abforbentia humores attrahunt, corpus infenfibili perfpiratione vapores emittit, fibræ & nervi omnes quovis momento, nobis vel fentientibus, vel ignaris, agitantur. Motu vero, cum vita, definente, corpus fæpe intra triduum in cadaver abit putridum.

Sapientissimus rerum opifex, qui plerasque mundi hujus actiones motu instituendas voluit, motum singulis animantibus ita attemperavit, ut justa commotione serventur, destruantur nimia; otio autem, pœna velut naturali, percant. Unde etiam, judicio veterum, languida, senilia, multilata succumbunt, & vegetiora in motu sestinant, ut opus naturæ perenne sloreat, vigeat.

Ad bonam naturæqve convenientem Diætam fufficere multi existimant, fi a durioribus cibis, potionibus nimis spirituosis & alterationibus vehementioribus quis abstineat; robustos vero homines sæ-A 3 pe

pe in flore ætacis succumbere mirantur. Hi vero quid in corpore humano motus efficiat, nondum satis intelligunt; & li vel maxime utilitatem motus admittant, illum tamen recte instituere nesciunt. Operæ igitur precium eric, in ulum studiolæ juvencutis alloramqve, commotionis moderate breviter oftendere effectum. une anal, angeles angest torpelennt, moriuncut. Un. Dalla. Vita ipin in thos

Solidis ac fluidis corpus humanum constat partibus. Fluida vi cordis per solida sua circumducuntur. Consistic, un notum est, corpus partibus permultis Aexilibus, que sub motu flectuntur a musculis contrariis seu antagonistis, ut corpus, servato semper æquilibrio, ad tunctiones suas maneat idoneum. Sub motu articulorum premuntur arteriæ & venæ humoribus distentæ, unde per motum propulsio humorum intenditur, ut ad quamvis flexionem geniculi cor quasi, ceu caussa accesse ria motus humorum, concipi queat, ut motu citius repleantur arteriæ, codemqve intensiori usque in febrem, quod post curlum vehementiorem observamus, ubi cor velut in febricitante pulsat; a quiete vero & otio venæ magis implentur usque in hydropem.

Sanguis in otiofis admodum est debilis, aquofus & pallidus: in laboriofis autem contra confiftens, faturate ruber & optimus. Pallor corporis, fignum cacochymiæ & morbi, inde oritur, quod fanguis aut per se valde debilis existat & nimium serosus, aut quod in vasa capillaria satis propelli nequeat. Rubedo autem, signum Aorentissima sanitatis & æ-

tatis:

tatis, bonam prodic crasin sanguinis, & perfectam circulationem. Ab otio pallescunt omnes, a motu vero color adest ruber & sloridus. Motu enim plura avolant humida & coguntur in consistentiam, otio autem disfundentur, tenuiora evadunt & viscosa. Recte igitur veteres: motus exsiccat & otium humectat.

Motu roboratur corpus, debilitatur otio. Omni enim motu fibræ evadunt duriores & tenaciores, ut longo etiam & vehementiori indurescant in cartilagineam & offeam substantiam. Labore multo & vchementi manus in callum obdurescunt, ut in remigibus videmus. Unde manus Rustici per motum duræ; aulici per otium molliores. Motu cordis perpetuo offificatur demum in fenio aortæ bafis, unde ctiam in Cervis, vehementius sæpe agitatis, os de corde cervi eximitur. Bos jugo multum exercitatus carnem dat tenacem & duriusculam; jugi vero expers, mollem. Febribus qui laborant vehementioribus, fortissima circulatione cor induratum sape obtinent, ideoque post febres non raro perpetuo marcescunt. Junioribus animalibus fibræ funt molliores, senioribus autem, ex continuo vitæ motu, duriores, unde vir laboriofissimus citius contabescit & fit rigidus, curvantur etiam citius ruftici a nimio labore, & citius consenescunt. Equis velocissimis citiffime rigent proin & claudicant pedes a nimio partis motu. Hinc: Sanctorius Stat. V; 19; exerci. tium animi & corporis violentum, reddit corpora leviora, efficit velocem fenectutem, & mortem minatur præmaturans. Ovid.

Ovid. Cernis ut in duris; & quid bove firmius, arvis Fortia taurorum corpora frangat opus. Occidat ad circi, fi quis certamina femper Non intermiss curfibus ibit equus.

Firma fit illa licet solvetur in æquore, navis Quæ numquam liquidis sicca carebit aquis.

Me quoque debilitat series immensa laborum Ante meum tempus cogor & esse senem.

Ipsa senectus tenacitate & rigiditate fibrarum absolvitur. Perpetuo hæc vitæ motui debetur, & inde fati inevitabilis necessitas. Omnis certe vehementior motus indurando fibras, præcociorem reddit senectutem; moderatior autem vitam & vigorem conservat omnium. Plantæ in umbrosis & nemo. rosis natæ, ubi parcior est ventorum agitatio, pallent ac mollescunt, aprico autem crescentes campo, cunctisque expositæ ventis, firmæ sunt ac virescunt, ut plantæ Capenses & Alpinæ. Virgo rustica manum virginis aulicæ, ejusdem licet ætatis, spongiæ instar comprimit, ob motionis tantum prærogativam. Hinc pueri etiam rustici aut liberius educati, qui continuo altercantur, firmi evadunt & robusti; nobiliorum autem puellæ in otio carceratæadeo sunt debiles, ut aëris frigidioris afflatum vix sufferant. Mulierculæ renuioris sortis labores toto die perferunt: matrona vero nobilior plateam vix emenía, spiritum difficulter trahit. Veteres motu corroborari corpora videntes, ad labores bellicos juventutem præparaturi, varia sub specie religionis instituebant exercitia Gymnastica, ad quotidianam juvenibus motionem procurandam. Et Cyrus justit, ne PerPerfici adolefcentes unquam fine labore fumerent cibum, teste Mercuriali de arte Gymnast. Nostrates autem nobiliores juventutem per totos dies perpetua lectione incarcerant, fine exercitio corporis, unde doctiores forte evadunt viri, fed longe debiliores, & diligentissimi raro fenium attingunt. Honoratiores etiam matronæ eo procedunt, ut genas filiarum aëris afflatu liberioris arceant, ne cutem compactiorem, & colorem faciei motus aëris reddat opaciorem.

故)6(本

Motus auget calorem, velocius sanguinem per corpus circumducendo. A gradu enim velocitatis sanguinis oritur calor, uti constat ex febricitantibus. Frigidiores calorem quidem acribus & spiritio-fis ingerendis excitant, sed parum durabilem &, post operationem, plerumqve plus caussantem frigoris. Remedium autem ad corpus torpidum & frigens calefaciendum nullum adhuc inventum est motu præstantius. Hinc a motu rubet facies, venæ turgent, perspiratio promovetur. Frigentes hieme manus ad calorem revocandum complodimus. Quiescens traha vehi sub intensissimo frigore in oris hisce arctois est periculosissimum; inde enim Perniones & Sopor non raro lethalis; currentes autem & motum continuantes periculo vacant. Passeres teneres intensissimum frigus ferunt alimento motuqve fruentes; quiescere autem coactos frigns statim perimit. Focus artificialis excitat quidem calorem, sed debilitat, motus vero alacriores reddit.

Motus nutrit si moderatus, vehemens autem con-R terit

terit corpus. Hinc veterum erat Arabum quasi a-dagium: motus magnificat membrum. Hinc Pistores manus plerumqve habent majores & magis mu-sculos, & dextra fere manus sinistram mole ac robore vincit, ob crebriorem motum: Sutoribus humeri fere latiores & lacerti craffiores ob exercitium brachiorum. Frequentius quoqve ambulan-tes crassioribus gaudent suris. Infans, effœto & exhausto parente satus, adeo sæpe exsanguis est, ut vivere vix videatur, cui Medici, præter continuam in cunis & curriculis agitationem, non aliud fere remedium inveniunt; Motus enim fibras effi-cit mulculolas. In animalibus, e. g. Suibus ad ma-Etationem saginandis videmus, saginario inclusos sine multa carne pinguescere, per motum vero'& cursum, tertio quovis die concessum, pinguedo minor, caro evadit copiosior; que omnia motu a. limenta rectius adplicari, & corroborari corpora oftendunt.

Motus juvat digestionem ciborum. Qui cibis mollibus & jusculis nimis sunt adfueti, ventriculum habent debiliorem: durioribus autem vescentes, idem roboratur. Digestione impedita, appetitus perit, motu vero corporis probe instituto fames orta digestionem austam indicat. Motus igitur moderatus ventriculo debilitato, præ ceteris, prodest. Caro suilla cibus est digestu difficillimus, eoqve minus salubris; homini autem perpetui motus atqve hinc corroboratæ digestionis vix ullus cibus ad nutriendum aptior. Hinc Hippocrates: Cibi & Iabo-

雪口用的水

labores adversas inter se potestates habent, mutuo tamen inter se conferentes; labores, quæ adsunt, consumunt; cibus vero & potus, quæ vacua, replet.

Perspirationem auget. A perspiratione retenta plurimi oriuntur morbi, qui perspiratione liberiori præservantur. A transpiratione retenta & impedita morbi autumnales & vernales plurimi ortum ducunt; unde etiam plurimi his temporibus ægrotant. Perspirationem motu augeri, ex Equo vehementiori equitatione fatigato patet; hic enim, struis instar carbonariæ, totus fumum emittit. Nullum plane medicamentum ad augendam transpiratio. nem motu est valentius. Unde corpus ponderosum, turgidum &'inde lassum motu levatur maxime. Homini male disposito & solito ponderosiori febrem communiter a perspirabili retento prædicimus; sed præcavetur facillime, si per aliquot dies idem usque in sudorem moveatur. Inde Keil. in stat. 20; Perspiratio acceleratur exercitio & labore, unde hora 1. perspiratio unciarum trium; at perspiratio retarda. tur quiete & frigore, unde borai uncie uniu.

Sanctorius stat v: 34. Ubi perspiratio in sanis deficit, exercitio sarcitur.

Excretiones omnes intenduntur motu in udorem, non vero fudorem, continuato. Obstipatio alvi, morbus frequens sedentariis, senibus, duro & sicco cibo utentibus, per medicamenta Laxantia raro tollitur, utpote quæ alvum postea reddunt tardiorem, saltem crebrius adhibita, ut novo quotidie fere stimulo st opus, efficiunt; ut taceam laxanti-B 2 bus bus fæpe ulurpatis impediri transpirationem, corpusque morbis quamplurimis, a perspiratione impedita oriundis, fieri obnoxium; cum motus alvum & perspirationem simul promoveat. Quantun in promovenda Urina motus valeat, vel quotidianum illud apud acidulas experimentum commonstrat, ubi, post aquam copiose ingurgitatam, nemo per minutas aliquot horæ particulas quietus residere audet, ne aquam, motu perpetuo per vias urinarias eliminandam, impediat.

Motus tollit acidum. Acido sane in primis viis plurimi, licet non omnes, originem debent morbi chronici, qui nobilioribus & vitam sedentariam a. gentibus solent esse molecti; inprimis ubi simul vel majori, quam vires vitæ permiserint, copia vinum bibunt, vel etiam mala adsumunt vina, fraude non raro œnophororum adulterata, quæ acidum in primis viis generant, cui vis ine't multiplicativa, qua cetera dein acescunt ingesta. Per totum enim tubum intestinalem acidum hoc se dispergit, omnesque intestinorum anfractus permeat, inque debiliorum magis, quam fortiorum, inteftinis prævalet. Acidum hoc, semper acre, rodit & vellicat ubique solida, crystallisatur facile, & in viscido, ab acido generato, concretiones ef. ficit tartareas, que obstructionibus, Hypochon. driasi, Arthritidibus & innumeris malis sternunt fundamenta. Intromissum vero acidum atque in intestinis radicatum non adeo facile tollitur. Præferibunt ad acidum eradicandum Medici Absorben.

bentia cestacea, Martialia, Corroborantia & acidum Infringentia, tonica Amara, uti cortex Peruvianus, intestinorum vim augentia, Lac dulce & tepidum acidum coagulans, Purgantia acidumque ejicienta, & sexcenta alia. His vero omnibus acidum raro ita eliminatur, ne paullulum alicubi in anfractibus intestinorum remaneat, quod postea, per tubum intestinalem sefe multiplicans, pares, atque antea, producit morbos, ut per totum annum tantum palliatam zgrotus medicinam adhibeat. His vero in casibus omnium certissimam motus præbet medicinam. Hic enim acidum aucto calore superat ejusque augmenta, corroborando intestina, movendo & agitando humores, impedit, idque per sudorem ipsum e massa sanguinea expellit. Dari autem in Arthriticis & affinibus morbis ejusmodi acidum, quotidiano constat experimento. Si enim quis, obambulans, baculum gerit manubrio orichalceo, videbit hoc a sudante manu nigrescere, si superiori die uno vel altero vini cyatho acidum suum adauxit. Præcipuos infantum morbos ab a. cido, ob debilitatem intestinorum, generari notum est; inprimis 6 nutrix, quæ antea fuit laboriosa, vitam degit sedentariam, atque magis etiam, si acescentem adhibet cibum aut potum, cujus rei lac valde coagulatum & virides acidumque spirantes fæces alvinæ manifesta sunt indicia; unde infantum tormina & ejulatus oriuntur perpetui. Abforbentibus & Rhabarbarinis heic levamen quidem ad※)11(※

adferri, malum autem raro tolli experientia docet; nova quippe caussa a nutrice instillatur continue. Optimum remedium hoc in casu est motus nutricis ad plenum sudorem.

Somnum reddit. Multæ funt caussæ, fomnum fugantes, quas heic enumerare nimis longum foret. Jam enim pervigilium adest ex consuetudine vigilandi, jam a strictis fibris &c. Plerumque autem somnus post sufficientem motum ita sesse infinuat cum lassitudine, ut vix abstineri queat, unde fit, ut pervigiles senes numquam melius dormiant, quam post motum, ad udorem usque continuatum.

§. III.

His vero de effectu motus in genere disputatis, ad vim ejus præclaram in specie commemorandam non immerito properamus.

In Hypochondriafi & Melancholia motus facra est anchora; unde & veterum proverbium: ambula, hoc prodest lienosis- Melancholico quies cum profunda meditatione concedenda non est, sed labor semper commendandus, qui anxietatem ejus reddit tolerabilem. Solo interdum motu & exercitio diutius continuato juvatur Hypochondriacus, ceteris frustra tentatis remediis, modo simul Acesceteris frustra tentatis remediis, modo simul Acefcentia vitaverit sedulo. Et sedentarius quidem, malo Hypochondriaco vexatus, frustra fere morbum expellere conatur, nisi motu sesercuerit continuo, cujus rei multa adferri possent exempla.

Ar-

Arthritis, divitum plerumque morbus appellatur, vel eorum potius, qui vitam agunt sedentariam, maxime si vino fuerint usi vel abusi; initium fere morbi hujus est Hypochondriasis, ubi enim enim hæc definit, ibi incipit Arthritis; nam acido in primis viis a vita sedentaria & vinis adulteratis exorto atque in massam usque sanguinearn diffuso, in maxime & lente circulante synovia crystallisando generantur concretiones tartarez, przsertim si frequentior coffeæ potus accedat, unde lautiores nostri ævi homines claudicare videmus, atque ex testimonio veterum verissimo, facilius bic morbus in servo curatur, quam in Domino. Podagra adeo raro apud nos plebejus laborat ac frequenter opulentiores; Unica vero heic fere medicina est potus aquæ cum motu sufficiente. Hanc omnes gratis habere possunt, sed plerique spernunt, & remedia ab officinis pharmaceuticorum multo ære frustra sibi adquirunt.

Calculus Arthritidi ut affinis, ita comes fere est indivulsus, utriusque enim eadem est materia, concretio tartarea. Sinister superius positus est ren, dexter vero inferius. Hinc sinister continuo diaphragmatis motu agitatur; dexter vero magis est in quiete. Observant igitur medici, ubi decem calculum habent in rene finistro, nonaginta rene dextro laborare calculoso. Qui molliori plerumque utuntur lecto & in dorso maxime decumbunt, ubi renes sunt in otio, facillime, ex observatione medicorum, funt calculosi. Potus acescentes partoxysmum reddunt semper acerbiorem, cum superficies calculi hoc modo semper crystallisetur. Etenim motus omnis crystallisationem impedit, quies vero promovet. Aquæ igitur potus cum motu temperato in hoc, æque ac in præcedenti morbo, sacra est anchora.

Hemicrania, vitium litteratis fat frequens, motu fere folo fuperatur- Nobilifimus Dominus Præfes ultra fedecim annos huic morbo obnoxius ipfe quæfivit ab omnibus medicis amicis per Europam fruftra folatium: Ab unica drachma vini non optimi excitabatur paroxysmus, qui femper durabat 24 horas & ftillicidio calidiffimarum lacrymarum ejusdem lateris oculi, venis rubris tumentis; raro evitavit per octiduum paroxysmum; & quo longius interpofiti paroxyfmi, eo vehementiores. Ab multo tempore jam falvus, potu tantum aquæ optimæ ad libram unam, tempore matutino & motu ante prandium fe curatum afferit.

A quiete oritur laxitas fibrarum, a laxitate Cachexia & demum Leucophlegmatia; contra hæc vero motus omnino erit medicina. A debilitate uteri Leucorrhæa, Menstrua suppressa aut etiam nimia dependent. Fæminæ nobiliores, quæ otio diffluunt, præsertim fi accedat abusus theæ & fimilium debilitantium, Leucorrhææ communiter obnoxiæ sunt, quo vero malo sæminæ rusticæ rarius sunt adslictæ. Nobiliores sæminæ sæpe dessunt mensibus nimiis, ob debilitatem uteri; rusticæ autem parciora habent menstrua, cb motum quoti di-

a1-

dianum. Menstrua suppressa a nimia rigiditate uteri communiter effe creduntur; fed Martialia roborantia iisdem sape pellendis inserviunt, immo Tonicis sæpius curantur, quam Emollientibus. In his vero uteri vitiis monus ambulatorius, qui fanguinem in regione corporis inferiore magis circum. ducit, in præcipuis est remedis, qui, medican entis molestis parum juvantibus, solus sape ad sanitatem restituendam fuit sufficiens.

Debilitas corporis raro bonis tantum curantur alimentis, nisi motus accesserit. Cibus enim & motus socias velut manus sibi invicem porrigere debent, ut cibum motus applicet; chylus enim fuperfluus alioquin tunicam intrat cellulosam & mo-lestam efficit pinguedinem, nec fibras reddit firmiores.

Anorexia a debili ventriculo spirituosis, a. romaticis & salsis minui quidem potest, tolli autem non potest. Nullum cibi condimentum saporem adeo gratum conciliat atque prægressum e-xercitium, si quis dimidium horulæ ante cibum motu consumserit moderato.

Obstructiones viscerum, fatales iste tot morborum chronicorum infanabilium causia, ab otio pendent glandularum, a crudo indigestibili remanen. te, unde glandulæ fiunt infarctæ & tumidæ, quæ postea vel evacuant humores diu contentos, eoqve acres jam redditos, vicinas rodunt partes; vel etiam suppurantur in tabem, aut in scirrhos & cancros inducantur. Devorat gulosus puer sub vita

ta sedentaria fructus crudos, ut sunt pyra, poma, reliqua: glandulæ colli haud dubie inde intumescunt diuqve manent distentæ, efflorescit deniqve finciput in Achorem, unde glandulæ evacuantur. Parem in partibus interioribus processum concipere oportet. Quotidie hoc observatur in filiis honoratiorum, in rusticorum autem rarius, qui curfu ses exercent quotidie.

Scabies in illis frequens, qui minus moventur, velut in climate Jndico calidissimo, atqve in illis nostratium, qui cameris suis sunt frequentius inclus. Decoctis massam fanguineam depurantibus fape turpe hoc vitium debellare tentamus, longoqve tempore frustra laboramus Diligentissimos quoqve studios malum hoc sape vexat, multosqve novi, qui plurimis absque successfu in hanc rem ufi sint remediis: sed ubi per æstatem rure versantes, laboribus ses macerarunt ad sudorem usque quotidianis, intra octo sape dies hoc prorsum evanuit incommodum.

Afearides, qui in intestino recto plerumqve hospitantur, pertinaces sunt hospices, neque adeo faciles abactu. Nobilissimus Dominus Præses quempiam se novisse mihi retulit, qui ab infantia ad annum usqve vigesimum quintum, multum ab his quotidie suerat adflictus, & multa sine successi adhibuerat, ex præscripto, medicamenta. Tandem vero Tornoam usque equitando iter ei enat instituendum, atque hoc solo exercitio omnes peperierunt Ascarides, ut numquam illis postea per triginta annos laboraverit.

Phthifis morbus eft paucos ante occa'um deferens. Contra hunc, ex communi medicorum confenfu, nihil exercitio equitationis eft præftantius. Angli præ aliis nationibus huic morbo obnoxii remedium hoc nobis aperuerunt, & fummus ille Sydenhamius equitationem in Phthifi incipiente tam certam effe medicinam, quam cortex Peruvianus in febribus intermittentibus, afferit; unde cuivis, qui hoc malo fefe correptum fentit, auctor fum, ne diu medicamentis pharmaceuticis tempus terat, fed ad motum fefe equitatorium flatim conferat.

Afthma pertinax est morbus, multos strangulans, difficilis curatu; curatur tamen sapissime equitando. Innotuere Nobilissimo D:no Præsidi duo viri. Althmate fere ad incitas redacti, qui, post multa medicamenta inutiliter sumta, ejus suasu Stockholmia Ystadium usqve equo vecti, & quamvis primis diebus quovis diversorio publico viderentur mox suffocandi, post duos camen menses redierunt incolumes.

Scorbutus, morbus in nostris terris frequens ob carnes per longam hiemem fale confervandas, nec non ob defectum codem tempore vegetabilium & falfos pifces, motu optime arcetur & pellitur, fine motu vix curandus. Rustici & montani nostrates, falsamentis licet tantopere dediti, admodum tamen, quamdiu plenum, cum sudore falso, motum continuant, fervantur: vulneratos autem & a motu impeditos Scorbu-C 2 tus tus prævalens enecare folet. Scorbutici acidulas petunt, ubi fal diluendo & motu diligentifimo fæpe tollitur hoc malum. Qui vero, Scorbuticum fe fentiens, otium eligit, Afthmate aut Hydrope fæpiffime omnino fuffocatur.

Obstipationes alvi, & molimina Hæmorrhoidalia in sedentariis frequentia, quæ remediis obluctari solent pertinacius, raro sine motu curantur ambulatorio.

Nullus fere foret orationis exitus, fi ad omnes morbos chronicos. qui motu vel præcaventur, vel curantur, liberet exfpatiari.

6. IV.

Motum vero ad fanitatem confervandum adhibiturus, justo eum discat modo instituere. Est enim multiplex, noxam & usum perinde inferens. Ut enim ignis remotior lucet; propior calefacit; proximus urit ac destruit: ita diversum motum effectus sequitur itidem diversus. Motus enim levior corpus excitat, paulo fortior calorem addit, circulationem fanguinis intensiorem reddit, excretiones omnes promovet, transpirationem aperit, dyscrafies humorum tollit; violentior autem languorem adfert, & corpus multo demum labore frangit, fibras rigidiores & præcocem sentetutem efficir.

Puer aut vir juvenis multo per totum diem motu ad lassitudinem usque sele exercere potest, eodem nihilo minus vigore postridie redeunte: senex vero laboribus confectus, semelque defatigatus, pluribus sepe diebus ad vires reparandas indiget. Gradus dus igitur motionis pro diversis ætatibus sollicite est determinandus.

Motus parcior fanum quodvis Corpus oblectat; durior vero & diuturnus opus est servile omnibus ingratum.

Laboribus non adfuetus fenfim adfuefeat, nec justo vehementius incipiat, ne labore frangatur mediocri, quem nihili æstimat adfuetus. Quid vero insueto esticiat motus, quotidiana docet experientia. Homo ad equitandum minus exercitatus, longiore itinere instituto, primo die valde lassatur; secundo totum corpus quassatum est & quass contritum, ut difficulter tertio die lectum deferat; ad vesperam vero statum sentit prioris diei smilem; quartus a primo non discrepat; postmodum non majorem ex equo, quam ex sedili quopiam alio, molestiam fentit.

Multis diu exercitati laboribus atque agitationibus corporis, vitam vero ex abrupto fedentariam aufpicati continuam, maximis fanitatem ac vitam periculis exponunt. Qui vero labores licet moleftos exercere pergunt, commiferationem quidem multis, ob exercitationes diuturniores & neceffàrias, exprimunt, fed melius tamen valent, a fedentariorum Rheumatifmo, Arthritide, Scorbuto aliisque malis fere innumeris prorfus immunes.

Non perinde est five in domo sur, five in aprico sesse quis commoveat. Liberior enim in locis siccioribus, sereno cœlo, aër vitalem nobis auram tantopere saventem suppeditat. Planta intra fenestras hibernaculi, soli licet exposita, eundem C 3 tatamen ac sub dio vigorem numquam obrinet: neque nos locis clauss & humidioribus pariter vigemus, atque ubi aëris concessa est us ra liberior. Pulmones enim aërem momento quovis hauriunt, & exspirando quidem reddunt, sed electricum tamen inde vitale pro corpore colligunt, quod in aëre exspirato nullum est. Firma igitur manet differentia motus domi aut foris instituti.

Ambulatio certe optimus est notus; maxime enim naturalis est, & musculorum plerorumque actionem promovet. Ad hune proxime equitatio accedit, quæ viscera agitat, sed in partibus corporis infimis minus prodest. Qui veritur levem sentit commotionem: sed in curru tecto, quali jam utuntur nobiliores, motus ad plurimos morbos præcavendos justo est debilior.

Post cibum moveri veteres judicabant utile, quam nos plane improbamus fententiam. Ipfa e. nim natura tum quiescendum esse docet. Animantia cuncta, sumtis ad saturitatem alimentis, quietem amant. Homines australiores atque Indiani post prandia quiescunt, ob æstum comburentem prodire nequaquam ausi; Non tamen ideo somnum post cibos cuivis commendo; qui nonnullis quidem aliquem spondet usum, scorbuticis tamen & acido in primis viis laborantibus maxime noxius.

Prudenter itaque motum adhibiturus, ante cibos illum instituat, ut ad dimidiam ante prandium horam sit absolutus. Hic vero motus non sit vehemens, violentia enim omnis natur x inimica; ne-

que

que in sudorem plenum, sed in udorem continuetur; nisi scorbuticus sit, qui movetur, vel acido nimio infectus, vel in Hypochondriasi, Arthritide, Hemicrania morbisque similibus. Post motionem vitanda sunt frigida nimis atque humida, camera vero sicca & temperata est eligenda.

Nobiliores profecto, opulentiores & eruditi plerosque a vita fedentaria morbos fentiunt, optima vero illis medicina, omnes panaceas & polychrefta hucusque inventa fuperans, in motu jam præferipto fita eft. Nobilioribus igitur & vitam commodam degentibus majorem in modum fuadeo, ut, ingruente valetudine minus profpera, mane, vacuo ventriculo, aquæ fumant bonæ ac puræ cyathum mediocrem a libra una ad libras duas; poftea vero dimidium fere horæ ante epulas in udorem ufque fefe moveant; Et faluberrimum hoc profecto confilium agnofcent præflantiffimum ad vitam fanam protrahendam

& recuperandam.

S. D. G.

